

IMMANUEL KANT

Luonnon tarkoituksenmukaisuuden loogisesta mielteestä

(*Arvostelukyvyn kritiikki, johdanto VIII*)

Kokemuksessa annettu objekti voidaan mieltää tarkoituksenmukaiseksi kahtalaisin perustein. Perusteet ovat puhtaasti subjektiiviset silloin, kun tarkoituksenmukaisuus mielletään objektin vastaanotamisessa (*apprehensio*) ennen minkään käsitteen soveltamista sen muodon yhteen sopimisena tietokykyjen kanssa

niin, että intuitio yhdistyy käsitteiden kanssa tiedoksi yleensä. Perusteet ovat objektiiviset silloin, kun tarkoituksenmukaisuus mielletään objektin muodon yhteen sopimisena itse objektin mahdollisuuden kanssa sellaisen edeltävän objektin käsitteen mukaisesti, joka sisältää tämän muodon perustan. Olemme nähneet, että edellisentyyppisen tarkoituksenmukaisuuden mielle perustuu objektin

muotoon suuntautuvaan välittömään mielihyvään objektia pelkästään refleктоitaessa. Jälkimmäisentyypin tarkoituksenmukaisuuden mielle ei liitä objektin muotoa subjektin tietokykyihin muodon itsensä vastaanottamisessa vaan tiettyyn objektia koskevaan tietoon annetun käsitteen alla. Sillä ei ole siksi mitään tekemistä objektien synnyttämän mielihyvän kanssa, vaan se liittyy ymmärrykseen tämän arvostelussa niitä. Jos objektin käsite on annettu, tiedon muodostamiseen käytettävän arvostelukyvyn tehtävänä on *esittäminen (exhibitio)*. Sen tehtävä on toisin sanoen asettaa käsitteen rinnalle sitä vastaava intuitio. Taiteen tapauksessa tämä tapahtuu oman kuvittelukykymme avulla, [5:193] kun toteutamme ennalta mielletyn käsitteen tarkoituksena olevasta objektista. Kun asetamme tarkoituksen käsitteemme luonnon tuotteiden arvostelun perustaksi, esittämisestä vastaa luonnon tekniikka (kuten organismien tapauksessa). Tällöin ei mielletä pelkästään luonnon *tarkoituksenmukaisuutta* objektin muodossa, vaan kyseinen luonnontuote mielletään *luonnon-tarkoituksena*. – Käsitteemme luonnon subjektiivisesta tarkoituksenmukaisuudesta sen empiiristen lakien mukaisissa muodoissa ei ole mihinkään kohteeseen viittaava käsite, vaan pelkästään arvostelukyvyn periaate, jonka avulla se hankkii itselleen käsitteitä luonnon ylettömän moninaisuuden keskellä (voidakseen orientoitua siinä). Liitämme silti luontoon ikään kuin viittauksen tietokykyymme tukeutuen tarkoituksen analogiaan. Näin voimme pitää *luonnonkauneutta* muodollisen (pelkästään subjektiivisen) tarkoituksenmukaisuuden käsitteen *esityksenä* ja *luonnon-tarkoituksia* todellisen (objektiivisen) tarkoituksenmukaisuuden käsitteen *esityksenä*. Edellistä arvioimme maulla (esteettisesti, mielihyvän tunteen välityksellä), jälkimmäistä ymmärryksellä ja järjellä (loogisesti, käsitteiden mukaisesti).

Tälle perustuu arvostelukyvyn kritiikin jakaminen *esteettisen* ja *teleologisen* arvostelukyvyn kritiikkiin niin, että edellisellä ymmärretään kykyä arvostella muodollista tarkoituksenmukaisuutta (jota nimitetään myös subjektiiviseksi) mielihyvän ja mielipahan tunteen kautta, jälkimmäisellä taas kykyä arvostella luonnon reaalista (objektiivista) tarkoituksenmukaisuutta ymmärryksen ja järjen avulla.

Arvostelukyvyn kritiikkiin kuuluu olennaisesti osa, joka sisältää esteettisen arvostelukyvyn, koska vain se sisältää periaatteen, jonka arvostelukyky asettaa täysin *a priori* perustaksi luonnon reflektiolle, nimittäin sen periaatteen, että luonto on yksittäisten empiiristen lakiensa puolesta muodollisesti tarkoituksenmukainen tietokyvyillemme. Ilman tätä periaatetta ymmärrys ei löytäisi tietään luonnossa. Sen sijaan ei voida osoittaa mitään apriorista perustaa sille, että täytyisi olla olemassa objektiivisia luonnon tarkoituksia, siis olioita, jotka ovat mahdollisia vain luonnontarkoituksina. Edes tämän mahdollisuus ei valkene luonnon käsitteestä, tarkoitettiinpa luonnolla kokemuksen kohdetta sitten yleisesti tai erityisesti. Sen sijaan arvostelukyky, jolla ei ole omasta takaa tähän vaadittavaa apriorista periaatetta, sisältää (tiettyjen tuotteiden kohdalla) tapauskohtaisen säännön tarkoitusten käsitteen käyttämiselle [5:194] järjen tar-

peisiin sen jälkeen, kun kyseinen transsendentaalinen periaate on jo valmistanut ymmärryksen soveltamaan tarkoituksenmukaisuuden käsitettä luontoon (ainakin sen muodon osalta).

Mutta transsendentaalinen peruslause, jonka mukaan luonnon subjektiivinen tarkoituksenmukaisuus meidän tietokyvyillemme on mielletävä olion muodossa luonnon arvostelun periaatteena, jättää täysin avoimeksi sen, milloin ja missä tapauksissa minun on arvosteltava jotakin tuotteena tarkoituksenmukaisuuden periaatteen mukaisesti eikä pikemminkin vain yleisten luonnonlakien mukaisesti. Näin se jättää makuasiana *esteettisen* arvostelukyvyn ratkaistavaksi tämän tuotteen (sen muodon) sopivuuden meidän tietokyvyillemme (sikäli kuin nämä eivät päättä sen perusteella, sopiiko muoto yhteen käsitteiden kanssa, vaan sen sijaan tunteen perusteella). Teleologisesti käytetty arvostelukyky ilmaisee sen sijaan täsmällisesti ehdot, joiden nojalla jokin (esim. organismi) on arvosteltava luonnon tarkoituksen idean mukaisesti. Mutta se ei pysty johtamaan käsitteestä luonnosta kokemuksen kohteena mitään peruslausetta oikeuttamaan sitä, että luontoon liitettäisiin *a priori* kytkentä tarkoituksiin ja otaksuttaisiin, vaikka vain epämääräisesti, sellainen kytkentä tosiasiallisesta kokemuksesta. Tämä johtuu siitä, että täytyy koota yhteen monta erityistä kokemusta ja tarkastella niitä niiden periaatteen yhtenäisyyden alaisuudessa, jotta voitaisiin muodostaa edes empiirisesti tietoa tietyn objektin objektiivisesta tarkoituksenmukaisuudesta. – Esteettinen arvostelukyky on siis erityinen kyky arvostella olioita säännön mutta ei käsitteiden perusteella. Teleologinen arvostelukyky ei ole erityinen kyky vaan pelkästään refleктоiva arvostelukyky ylimalkaan. Arvostelukyky toimii kaikkialla teoreettisen tiedon piirissä käsitteiden mukaisesti, mutta tiettyjen luonnon objektien kohdalla se noudattaa objekteja määrittävän arvostelukyvyn periaatteiden sijasta pelkästään refleктоivan arvostelukyvyn ominaisperiaatteita. Näin se kuuluu käyttönsä osalta filosofian teoreettiseen osaan, ja sen täytyy muodostaa kritiikin erityinen osa, koska sen ominaisperiaatteet eivät ole määrittäviä – toisin kuin tulee olla oppijärjestelmässä. Sen sijaan esteettinen arvostelukyky ei tuo mitään lisää tietoon kohteistaan, ja se täytyy siis laskea *vain* arvostelmia muodostavan subjektin ja tämän tiedonmuodostamiskykyjen kritiikkiin sikäli kuin nämä kykenevät apriorisiin periaatteisiin, olipa niiden käyttö muutoin mikä hyvänsä (teoreettinen tai käytännöllinen). Tämä kritiikki on kaiken filosofian propedeutiikka.

Suomentanut Risto Pitkänen

(alun perin: *Kritik der Urteilskraft* (1790). Akademieausgabe, Werke, Bd. V. Königlich Preussische Akademie der Wissenschaften, Berlin 1908, VIII.)

Suomennettu pykälä sisältyy teokseen Arvostelukyvyn kritiikki (Kritik der Urteilskraft, 1790). Suom. Risto Pitkänen. Gaudeamus, Helsinki 2018 (ilmestyy).